

Türkiye’de Yaşam Memnuniyetinin Belirleyicileri: İller Üzerine Bir Yatay Kesit Analizi¹

Determinants of Life Satisfaction in Turkey: Cross Section Analysis for Provinces

Yasin ACAR

Dr. Öğr. Üyesi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, İİBF, Maliye Bölümü, yasin.acar@bilecik.edu.tr

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Geliş: 29 Mayıs 2019

Düzeltilme Geliş: 11 Haziran 2019

Kabul: 22 June 2019

Anahtar Kelimeler:

Yaşam Memnuniyeti, Mutluluk Ekonomisi, Yatay kesit Analizi, Kamu Politikaları, Türkiye

© 2019 PESA Tüm hakları saklıdır

ARTICLE INFO

Article History:

Received: 29 May 2019

Received in revised form: 11 June 2019

Accepted: 22 June 2019

Keywords:

Life Satisfaction, Economics of Happiness, Cross-section Analysis, Public Policy, Turkey

© 2019 PESA All rights reserved

ÖZET

Son yıllarda mutluluk ekonomisi üzerine çalışmalar önem kazanmıştır. Psikoloji, sosyoloji ve iktisat biliminin kesiştiği bir alan olan mutluluk ekonomisi Türkiye’de de ilgiyle takip edilmektedir. Mutluluk veya yaşam memnuniyeti, ekonomik etkenler kadar fiziki, sosyo-kültürel, çevre gibi birçok faktörden etkilenebilmektedir. Bu çalışmada 2015 yılı için Türkiye İstatistik Kurumu TÜİK’den alınan İllerde Yaşam Endeksi değerleri kullanılarak yaşam memnuniyetini etkileyen faktörler bulunmaya çalışılmıştır. Çalışmada, konut, çalışma hayatı, gelir ve servet, sağlık, eğitim, çevre, güvenlik, sosyal yaşam gibi değişkenlerin yanında ayrıca politik ekonomi literatüründen ilham alınarak bir politika değişkeni kullanılmıştır. Yapılan yatay kesit analizleri sonucunda, konut, güvenlik ve sosyal yaşamın yaşam memnuniyetini olumlu etkilediği; gelir ile yaşam memnuniyeti arasında bir ilişkinin olmadığı, politika değişkeninin ise yaşam memnuniyetini belli ölçüde etkilediği sonucuna ulaşılmıştır.

ABSTRACT

In recent years, studies on the economics of happiness have gained importance. The economics of happiness, an area where psychology, sociology and economics intersect, is also closely followed in Turkey. Happiness or life satisfaction can be affected by many factors such as physical, socio-cultural, environmental factors as well as economic factors. In this study, the factors affecting life satisfaction were tried to be found by using the 2015 TURKSTAT Life Index values. In addition to variables such as housing, working life, income, health, education, environment, security and social life, a policy variable has also been used in the study. As a result of the cross section analysis we find that the satisfaction of life is positively affected by housing, security, social life; there is no relationship between income and life satisfaction, and the policy variable affects life satisfaction to a certain extent.

¹ Bu makale 9-11 Kasım 2017 tarihinde Ankara Uluslararası Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Kongresi’nde özet olarak sunulmuş bildirinin genişletilmiş ve geliştirilmiş halidir.

GİRİŞ

Mutluluk ekonomisi, kamu politikaları kullanılarak bireylerin yaşam memnuniyetlerini nasıl artırılabilirliğini araştıran bir kamu ekonomisi alt dalıdır. Mikro iktisat teorisinde standart varsayımlardan birisi, *ceteris paribus*, bireylerin tercihleri ne kadar fazla ise, yaşam kalitelerinin de fazla olacağıdır. Bunun nedeni seçeneği fazla olan bireylerin kendi refahlarını en çoklaştıracak eylemleri tercih etmeleridir. Gelirin yüksek olması bireyin daha çok tercih arasından faydasını maksimum yapan mal ve hizmet sepetini seçme olanağı vereceğinden dolayı daha yüksek gelir daha yüksek mutluluğa neden olabilir. Bir mal veya hizmetten ek bir birim daha tüketimin toplam faydada meydana getirdiği değişikliğe marjinal fayda denilmektedir. Azalan marjinal fayda kanununa göre bir mal veya hizmetin tüketimi eşit miktarlarda arttırıldığında marjinal fayda giderek azalmaktadır. Bu nedenle bireylerin toplam faydalarını, dolayısıyla mutluluklarını arttırmaları, sahip oldukları mal veya hizmet çeşitliliği ile doğru orantılıdır. Ayrıca mutluluk ekonomisi literatürü, bireyin mutluluk düzeyini etkileyen çok sayıda değişkenin olabileceğini göstermektedir. Bireyin sağlığı, kamu sağlık politikaları, bireyin güvenliği, sosyal yaşam bunlardan sadece bir kaçıdır.

İktisat yazınında bireyin *homoeconomicus* olduğu varsayılmaktadır. Buna göre birey rasyoneldir, kendi faydası peşinde koşmaktadır. Karar verirken kendi faydasını en çoklaştıran tercihlerde bulunur. Bunu yaparken temel varsayımlardan biri de tam bilgiye sahip olduğudur. Bireyin faydasını artırırken mutluluğunu da artırdığı varsayılmaktadır. Adam Smith, “Ulusların Zenginliği” kitabında piyasa mekanizması tam rekabet şartları altında işlediğinde, görünmez elin toplum refahını artıracak ve böylelikle sağlanan faydanın mutluluğu da getireceğini ifade etmiştir.

Toplumda mutlu insanların oranı arttıkça çalıştıkları işlerde motivasyonlarının da artacağı ifade edilmektedir. Hayattan mutlu olmayan bireyler zihinsel sorunlarla meşgul olacağından dolayı, kendilerini çalıştıkları işe verememektedirler. Bireyler aynı zamanda iş piyasasında emek sahibidirler. Kamu politikaları ile onları mutlu etmek ekonomide verimliliği artıracak için önemlidir ve ihmal edilmemesi gereken bir olgudur.

Mutluluk ekonomisinde yer alan önemli bir kavram görelî iyilik, mutluluk, esenlik olarak da çevirebileceğimiz *subjective well-being* (SBW) kelimesidir. Literatürde genel olarak bu kavram yer almaktadır. Görelî iyilik (Gİ) , insanların hayatlarını nasıl değerlendirdiklerini ifade eder ve yaşam memnuniyeti, bunalımdan ve endişeden uzak olma, evlilik yaşamından memnuniyet, hayatta olumlu his duyma gibi değişkenleri içeren bir durumdur. İlk bakışta görelî iyilik ile nesnel iyilik birbirlerine benzer gibi görünseler de yakından bakıldığında aralarında fark olduğu görülmektedir. Nesnel iyilik göstergeleri, kişilerinden değerlendirmelerinden bağımsız ve herkes tarafından aynı şekilde değerlendirilebilirler. Örneğin, kişi kendisi fark etmese de vücudunda tümör olan bir kişi hasta olabilir ve dolayısıyla yaşam memnuniyetini bu durum etkileyebilir (Veenhoven, 2007). Görelî iyilik, bireylerin aynı olaylara farklı tepkiler vermesini dolayısıyla bireyler arasında farklılık göstermektedir. İnsanların psikolojik durumları da bu durumu etki edebilmektedir (Diener vd. (1997). İnsanların amaçları ve aktiviteleri de Gİ’den muhtemelen etkilenmektedir (Selim, 2008). 1980’lerden itibaren mutluluk ekonomisi üzerine çalışmalarda büyük bir artış yaşanmıştır. Çoğu araştırmacı, iyi olma duygularının bilişsel değerleyici faktörden (yaşam doyumu) ve duygusal faktörden (mutluluk) oluştuğunu kabul etmektedir (Emmons ve Diener, 1985; Andrews ve Crandall, 1976; Campbell 1981). Mutluluk ve yaşam memnuniyeti arasında bir ilişki olduğu kabul edilse de aralarında farklılık olduğu ifade edilmektedir (Tsou ve Liu 2001, Gitmez ve Morcöl 1994).

Çalışmanın mutluluk ekonomisi literatürüne iki türlü katkı yaptığı söylenebilir. Birincisi, politik ekonomi alanı ile ilgili olup iktidardaki parti ile aynı olan il belediyelerinde yaşayan bireylerin diğer illere göre daha mutlu olup olmadıkları politik kukla değişken ile test edilmiştir. Aynı partiden olan il belediyelerinin daha fazla mali kaynak kullanma olasılığının olduğu, dünyada ilgili literatürde çokça tartışılmıştır. Gelecek seçimlerde oyunu artırmak isteyen merkezi hükümetler, bu illere daha fazla mali kaynak aktarımı yoluna gidebilmektedirler. Böylelikle kamusal mal üretimi bu illerde fazla olacağından, burada yaşayan vatandaşların artan kamusal mal tüketimi nedeniyle yaşam memnuniyetleri artmış

olabilir. Çalışmanın literatüre ikinci katkısı illerde yaşam memnuniyetini etkileyen ve özellikle kamu yönetimlerini ilgilendiren değişkenlerin ortaya çıkarılmış olmasıdır.

Bu çalışmada, 2015 yılında Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan “Yaşam Memnuniyeti Araştırması” anketinden derlenen endekslerden yararlanılmıştır. İl bazında mutluluğu etkileyen faktörler yatay kesit analizi ile tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda 2. bölümde mutluluk ekonomisi hakkında bilgi verilecek ve ayrıca ilgili literatür özetlenecektir. 3. bölümde çalışmada kullanılan veri seti ve ekonometrik model tanıtılacaktır. 4. bölümde ekonometrik modelde elde edilen ampirik sonuçlar verilecek ve 5. bölümde çalışma sonuç ve öneriler bölümü ile bitirilecektir.

1.Literatür Özeti

Mutluluk ekonomisi literatürü son yıllarda yapılan farklı çalışmalarla oldukça gelişmiştir. Bu çalışmalar genel olarak sosyoekonomik unsurların mutluluk üzerindeki etkilerinin yanında ülkelerin farklı makroekonomik politikalarının mutluluk üzerinde etkisinin olup olmadığını araştırmıştır. Bir başka ifadeyle enflasyon, işsizlik, ekonomik istikrarsızlık gibi faktörler bireysel refahı etkileyebilmektedir. Mutluluk ekonomisindeki öncü çalışmaları Andrew Oswald yapmıştır. Gelir durumu mutluluğu artırdığı bilinmekle birlikte, sürekli bir artış trendi bulunmamıştır. Bir başka deyişle gelir dışındaki değişkenler göz önünde bulundurulur iken farklı gelire sahip bireyler arasında mutluluk seviyesi farklı bulunmamıştır (bkz. (Van de Stadt, Kapteyn, ve Van de Geer, 1985, Tomes 1986, Clark ve Oswald 1998). Mutluluk seviyesini etkileyen diğer faktörler incelendiğinde Oswald (1997) bireyler tarafından beyan edilen mutluluğun evliler, yüksek gelirliler, kadınlar, beyazlar, iyi eğitilmişler, serbest meslek sahipleri, emekliler için daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır. Veenhoven (1996a), memnuniyet araştırmalarındaki gelişmeleri, memnuniyetin kavramsallaştırmasındaki değişiklikler, memnuniyetin ölçümündeki gelişmeler, karşılaştırmalı memnuniyet verisinin artış göstermesi, refah çalışmalarındaki memnuniyet verisinin kullanılması şeklinde özetlemiştir.

Mutluluğun nasıl değerlendirildiği de ayrı bir tartışma konusudur. Faydacı inanca göre, bir toplumun kalitesi, üyelerinin mutluluk derecesine göre değerlendirilmektedir. Adaletçi inanca göre ise, bir toplum kalitesi daha ziyade vatandaşlar arasındaki mutluluk eşitsizliğine göre belirlenmektedir. Topluluk içerisindeki vatandaşların mutluluk seviyeleri arasındaki fark az ise bu topluluk daha iyidir. Veenhoven ve Kalmijn (2005) yaptıkları eşitsizliğe göre uyarlanmış mutluluk indeksi çalışmasında, 90 ülke arasında büyük ve sistematik farklar olduğunu göstermişlerdir. Ülkeler arasında mutluluk karşılaştırmasının nasıl ve hangi ölçüler ile yapılacağı da tartışma konusudur. Kalmijn ve Veenhoven (2005) ülkeler arasında karşılaştırma yaparken standart sapmanın, ortalama mutlak farkın, ortalama eş farkın ve çeyrekler arası farkın tatmin edici istatistikler olduğunu ifade etmiştir. Temsili vatandaş seçimi, doğa tecrübesi örnekleme ölçümleri ve diğer metodolojik yenilikler, mutluluğu ulusal bazda üretmek için kullanılabilir (Diener, 2000).

Diener ve Seligman (2004), yaşam memnuniyetinin politika yapıcılarının birincil olarak odaklanmaları gereken bir olgu olduğunu savunmaktadır. Hükümetler genel olarak ekonomik çıktılar ile ilgilenmektedirler ancak çalışmalar göstermektedir ki herhangi bir zaman aralığında ekonominin büyümesine rağmen bireylerin yaşam memnuniyetlerinde bir artış gözlemlenmemiş ve hatta depresyonun ve güvensizliğin arttığı görülmüştür. Ekonomik büyüme ile yaşam memnuniyeti arasındaki pozitif ilişki, bireylerin temel ihtiyaçlarının daha önemli olduğu ekonomik kalkınmanın ilk dönemlerinde geçerlidir. Toplumların gelir düzeyleri arttıktan, belirli bir refah seviyesine ulaştıktan sonra yaşam memnuniyetindeki farklılıklar daha az oranda gelire bağlı olmaktadır. Farklılığın nedeni daha çok sosyal ilişkiler ve çalışma yaşamından keyif alma gibi faktörlere bağlanmaktadır.

İsveç’te tesadüfi seçilen 5000 birey ile yapılan çalışmada, mutluluğun gelir, sağlık, eğitim ile arttığı, işsizlik, şehirleşme, bekâr olma, erkek olma durumları ile azaldığı sonucuna ulaşılmıştır. Yaş ve mutluluk arasında U şeklinde bir ilişki tespit edilmiş olup, yaş ilerledikçe önce mutluluk azalmakta, 45-64 yaş grubunda olanların en mutsuz bireyler olduğu, bu yaş grubundan sonra mutluluğun daha fazla olduğu görülmüştür (Gerdtham ve Johannesson,

2001). Ayrıca başka bir çalışmada bireylerin en mutsuz olduğu yıllar 30'lu yaşlar olduğu ifade edilmiştir (Wilson, 1967).

Bonini (2008), yaşam memnuniyetinin ülkeler arasında farklı olup olmadığını araştırmıştır. Kalkınma, yaşam memnuniyeti ile doğru orantılı ise, mutluluğun belirleyicilerinin bölgesel veya ülkeler arası nelerden kaynaklanıp kaynaklanmadığını bulmak uygulanacak politikalar açısından önemlidir. Hiyerarşik doğrusal modelleme tekniği ile Dünya Değerler Anketi (World Values Survey) verilerini kullanarak, yaşam memnuniyetine, yaş, evlilik durumu, eğitim, gelir, istihdam durumu ve cinsiyet gibi bireysel özelliklerin etkisinin ülkeler arasında farklı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Diener ve Oishi (2000), para ve mutluluk arasındaki ilişkiyi inceledikleri çalışmalarında, fakir insanların daha az mutlu olduklarını, geliri yüksek milletlerin daha mutlu olduklarını ve milletler arasında eşitsizliğin görece iyiliği etkilemediğini bulmuşlardır.

Türkiye'de yapılan çalışmalara bakılacak olursa Beşel (2015) Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından il düzeyinde verileri kullanarak 2009-2014 yılları arasında mutlu ve mutsuz illere ait göstergeleri kullanarak araştırma yapmıştır. Elde ettiği sonuçlara göre mutlu illerde mutsuz illere kıyasla; işsizlik oranları, konut satış sayısı oranları, genel bütçe vergi gelirlerinde toplam tahsilat içindeki payı, genel bütçe vergi gelirleri tahsilat/tahakkuk oranı, boşanma hızı, kişi başına elektrik tüketimi, nüfus yoğunluğu daha düşük bulunmuştur. Ayrıca bin kişi başına otomobil sayısı, ev sahibi olan hanehalkı oranı, ilkokullarda net okullaşma oranı ve yüz bin kişi başına hastane yatak sayısı ise mutlu illerde daha fazladır.

Selim (2008), Dünya Değerler Anketi (WVS) verilerini çalışmasında kullanmıştır. Araştırmadan elde ettiği sonuçlar, yaşlanmanın mutluluğu olumsuz, gelirin ve sağlığın olumlu, işsizliğin ise mutluluğu olumsuz etkilediğidir. Çalışmasında eğitimi, düşük, orta ve yüksek seviye olarak üç kategoriye ayırmıştır ve beklentilerin aksine orta eğitimin kadınların yaşam memnuniyetini olumsuz etkilediğini, yüksek eğitim seviyesinin ise etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Bir başka çalışmada Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından yapılan "Yaşam Memnuniyeti Araştırması" anket verileri kullanılarak 2004 ve 2014 yıllarında Türkiye'de, mutluluk düzeyi ile hanehalkı geliri, yaş, cinsiyeti, eğitim durumu, sağlık memnuniyeti, refah düzeyi ve hane halkının elde ettiği gelire ihtiyaçlarını karşılama düzeyi gibi ekonomik ve sosyo-demografik değişkenler arasındaki ilişki sıralı logit yöntemiyle analiz edilmiştir. Bulgular Türkiye'de aradan geçen zamanda erkeklerin mutluluk düzeylerinin arttığını, insanların yaşlandıkça daha mutlu olduklarını ve evli insanların mutluluk düzeylerinin azaldığını göstermektedir (Servet, 2017).

Şimşir (2013), Türkiye'de mutluluk ekonomisinin belirleyicilerinin sıralı lojistik regresyon modeliyle analiz etmiştir. Analizde, TÜİK'in Yaşam Memnuniyeti Araştırması 2010 yılı verileri kullanılmıştır. Mutluluk düzeyinin bağımlı değişken olarak belirlendiği regresyon modelinin sonucuna göre gelir, cinsiyet, yaş, medeni durum ve yerleşim yeri ile mutluluk arasında istatistik olarak anlamlı bir ilişki vardır. Diğer çalışmalardan farklı olarak istihdam durumu, işteki durumu ve çalışılan sektör değişkenleri ile mutluluk arasında ise istatistik olarak anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Türkiye'de bireysel veriler kullanılarak yapılan bir çalışmada işsizlerin daha az mutlu oldukları, evlilerin bekârlardan daha mutlu oldukları, erkeklerin bayanlardan daha az mutlu oldukları ve daha yüksek görece gelirin daha yüksek mutluluk ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Caner, 2016). Farklı bir değişken olarak *umutu* kullanan Eren ve Aşıcı (2017) önceki çalışmalarda ihmal edilen umutun mutluluğun güçlü bir açıklayıcısı olduğunu ortaya koymuşlardır. İş tatmininin en az iş sahibi olmak kadar mutluluk için önemli olduğunu ve ayrıca evlenmenin şayet evlilikten memnun iseniz mutluluğunuzu arttırdığı tespit edilmiştir. Eğitim ise ancak geliri artıyor ise mutluluğu olumlu etkilediği bulunmuştur. Bu önemli bir tespittir, yüksek eğitim seviyesi tek başına mutluluğu artırmamaktadır.

Mutluluk politik belirleyicileri üzerine yapılan çalışmalar da vardır. Örneğin, Diaz vd. (2010) Amerika'da yaşam kalitesini etkileyen politik etkenleri araştırmışlardır. Özellikle, seçmenler tarafından yapılan tercihlerin ve seçtikleri hükümetin politikalarının ne ölçüde yaşam memnuniyetlerini belirlediğini incelemişlerdir. Amerika'da eyalet hükümetlerinin farklı ideolojik ve partizan tutumlarının, kamu politikalarının yaşam memnuniyeti üzerinde güçlü etkilere sahip olduğunu bulmuşlardır. Devlet, piyasa güçlerine karşı vatandaşlarını ne kadar

korur ise vatandaşlar o derece yüksek yaşam memnuniyetine sahip olmaktadır. Benzer şekilde Radcliff (2001) kültürel farklılıkların toplumların yaşam memnuniyetini etkileyebileceğini ve ayrıca demokratik rekabetin ülkelerde yaşam kalitesi üzerinde dramatik bir etkisi olduğunu ortaya çıkarmıştır ve vatandaşların yaşam memnuniyetinin ülkelerin uyguladığı refah politikaları ile doğrudan ilişkili olduklarını ifade etmişlerdir.

3. Veri Seti ve Ekonometrik Model

İlk kez 2003’te Hanehalkı Bütçe Anketi’ne bir modül olarak eklenen ve uygulanan araştırma 2004 sonrası yıllarda bağımsız olarak uygulanmaktadır. Araştırma ilk defa 2013 yılında, il düzeyinde tahmin verebilecek şekilde tasarlanmıştır. 2013 yılında araştırmanın örneklem büyüklüğü, İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey 3 (81 il) bazında tahmin üretecek şekilde hesaplanmıştır. Sadece 2015 yılı verisinin araştırmacılara açık olmasından dolayı çalışma yatay kesit verisi ile yapılmıştır. Demografik bilgiler tüm hanehalkı bireylerinden alınmakta iken yaşam memnuniyetine ilişkin sorular hane halkında bulunan 18 ve daha yukarı yaştaki bireylere sorulmaktadır. Araştırmada kurumsal nüfus (üniversite öğrenci yurdu, huzurevi, bakımevi, ceza ve tutukevi, ıslahevi, yetiştirme yurdu, askeri birlik ve kışla vb.) kapsam dışı tutulmaktadır. Türkiye genelinde her yerleşim yeri örnek seçimi için kapsama dahil edilmektedir.

TÜİK tarafından endeksler oluşturulurken hangi değişkenlerin kullanıldığı Tablo 1’de açıklanmıştır.

Tablo 1: Çalışmada Kullanılan İndeksleri Oluşturan Veriler

Konut	Çalışma Hayatı	Sağlık	Eğitim	Çevre	Güvenlik	Sosyal Yaşam
-Fert başına düşen oda sayısı	-İstihdam oranı	-Bebek ölüm hızı	-Okul öncesi eğitimde (3-5 yaş) net okullaşma oranı	-PM10 istasyon değerleri ortalaması (hava kirliliği)	-Cinayet oranı	-Sinema ve tiyatro seyirci sayısı
-Konutun içinde tuvalet mevcudiyeti oranı	-İşsizlik oranı	-Doğuşta beklenen yaşam süresi	-TEOG sistemi yerleştirmeye esas puan ortalaması	-Km2'ye düşen orman alanı	-Ölümlü ve yaralanmalı trafik kazası sayısı	-Bin kişi başına düşen alışveriş merkezi alanı
-Konutun kalitesinde problem yaşayanların oranı	-Ortalama günlük kazanç	-Hekim başına düşen müracaat sayısı	-YGS puan ortalaması	-Atık hizmeti verilen nüfusun oranı	-Gece yalnız yürürken kendini güvende hissedenlerin oranı	-Sosyal ilişkilerinden memnuniyet oranı
	-İşinden memnuniyet oranı	-Sağlığından memnuniyet oranı	-Fakülte veya yüksekokul mezunlarının oranı	-Sokaktan gelen gürültü problemi yaşayanların oranı	-Kamunun asayiş hizmetlerindeki memnuniyet oranı	-Sosyal hayatından memnuniyet oranı
		-Kamunun sağlık hizmetlerindeki memnuniyet oranı	-Kamunun eğitim hizmetlerindeki memnuniyet oranı	-Belediyenin temizlik hizmetlerindeki memnuniyet oranı		

Kaynak: TÜİK

Tablo 2’de çalışmada kullanılan değişkenlerin en yüksek ve en düşük bulunduğu illerin sıralaması gösterilmektedir. Tablo 2’ye bakıldığında 2015 yılında yaşam memnuniyetinin en yüksek olduğu il Sinop en düşük olduğu il ise Tunceli’dir. İllere göre konut endeksi sıralamasına göre konut endeksinin en yüksek olduğu il Sakarya, en düşük konut endeksinde sahip il ise Ardahan olmaktadır. Çalışma hayatı endeksinde göre Zonguldak’ın en yüksek, Batman ilinin ise en düşük sıralamada olduğu görülmektedir. Gelir ve servet endeksinde İstanbul 0,8788 ile birinci sırada, Adıyaman 0,0191 ile son sırada yer almaktadır. Sağlık endeksinde bakıldığında en yüksek sağlık durumuna sahip il, Isparta, en düşük Ağrı ili olmaktadır. Eğitim endeksinde göre Tunceli eğitimde ilk sırayı, Hakkâri ise son sırayı almaktadır. Çevre bakımından en olumlu ilimiz Kastamonu, en düşük endekse sahip il ise Iğdır’dır. Güvenlik endeks değerlerine göre en güvenli il Artvin olarak görülürken, Muğla en güvensiz il olmaktadır. Son olarak sosyal yaşam bakımından en iyi il İstanbul, en kötü il ise Şırnak’tır.

Tablo 2: Çalışmada Kullanılan Değişkenlerin En Yüksek Ve En Düşük Bulunduğu İller

En Yüksek (İndeks) İller	En Düşük (İndeks) İller		
İllere göre Yaşam Memnuniyeti Sıralaması			
Sinop	1	Tunceli	0,00
Afyonkarahisar	0,96	Osmaniye	0,10
Bayburt	0,95	Diyarbakır	0,19
Kırıkkale	0,94	Antalya	0,22
Kütahya	0,89	Hatay	0,23
İllere Göre Konut İndeksi Sıralaması			
Sakarya	0,94	Ardahan	0,0860
Sinop	0,93	Ağrı	0,1647
Bolu	0,92	Mardin	0,1675
Isparta	0,90	Kars	0,2023
Eskişehir	0,89	Şırnak	0,2326
İllere Göre Çalışma Hayatı İndeksi Sıralaması			
Zonguldak	0,7921	Batman	0,0890
Bilecik	0,7063	Mardin	0,0956
Kütahya	0,7023	Şırnak	0,1663
Uşak	0,7017	Siirt	0,1975
Rize	0,6976	Diyarbakır	0,2021
İllere göre Gelir ve Servet İndeksi Sıralaması			
Zonguldak	0,7921	Batman	0,0890
Bilecik	0,7063	Mardin	0,0956
Kütahya	0,7023	Şırnak	0,1663
Uşak	0,7017	Siirt	0,1975
Rize	0,6976	Diyarbakır	0,2021

İllere Göre Sağlık İndeksi Sıralaması

Isparta	0,8408	Ağrı	0,3014
Bolu	0,8023	Kilis	0,3192
Rize	0,7695	Şırnak	0,3308
Trabzon	0,7403	Muş	0,3420
Artvin	0,7396	Van	0,3745

İllere Göre Eğitim İndeksi Sıralaması

Tunceli	0,7468	Hakkari	0,0966
Isparta	0,7370	Şırnak	0,1634
Amasya	0,7036	Ağrı	0,2045
Kırşehir	0,6977	Şanlıurfa	0,2440
Yalova	0,6918	Muş	0,2495

İllere Göre Çevre İndeksi Sıralaması

Kastamonu	0,8111	Iğdır	0,1955
Karabük	0,7949	Muş	0,2469
Bilecik	0,7558	Hakkari	0,3111
Kırklareli	0,7417	Kars	0,3697
Yalova	0,7385	Ağrı	0,3736

İllere Göre Güvenlik İndeksi Sıralaması

Artvin	0,8222	Muğla	0,3210
Sinop	0,7860	Kilis	0,4041
Gümüşhane	0,7697	Antalya	0,4114
Kahramanmaraş	0,7480	Adana	0,4224
Rize	0,7472	Düzce	0,4265

İllere Göre Sosyal Yaşam İndeksi Sıralaması

İstanbul	0,6747	Şırnak	0,1912
Uşak	0,6534	Mardin	0,1965
Bolu	0,6441	Adıyaman	0,2034
Ankara	0,6279	Muş	0,2140
Kütahya	0,6215	Iğdır	0,2356

Kaynak: TÜİK verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır

2 Ekonometrik Model

İllerde yaşam memnuniyetini belirleyen etkenlerin ortaya çıkarılması amacıyla çalışmada kullanılan ekonometrik model (1) nolu denklemde şu şekilde ifade edilmiştir:

$$(1) \quad Y_i = \alpha_0 + \alpha_1 P_i + \alpha_2 X_i + \epsilon_i$$

Burada Y , il bazında yaşam memnuniyeti değerini, P değişkeni kukla politik bir değişken olup il belediyesini yöneten parti ile iktidardaki parti aynı ise 1 değerini almaktadır. Değişkenin modele dahil edilmesinin nedeni, kamu ekonomisi ve politik ekonomi literatüründe var olan, iktidar partisinin kendisi ile aynı partiden olan illere daha fazla kaynak aktardığı hipotezini test etmek; dolayısıyla söz konusu yerel yönetimlerin daha fazla kamusal mal ürettikleri ve vatandaşlara hizmet olarak sundukları tezini sınamaktır (bkz. Grossman, (1994); Sole-Olle and Sorribas-Navarro (2008); Bracco et al., (2015)). Böylelikle daha fazla kamusal mal ve hizmet tüketen illerde yaşam memnuniyetinin yükseleceği hipotezi test edilecektir. X ise bağımlı değişkene etki edebileceği düşünülen diğer kontrol değişkenlerini temsil etmektedir. Bu kontrol değişkenler de “TÜİK İllerde Yaşam Endeksi, 2015” yayınında bulunan Konut, Çalışma Hayatı, Gelir-Servet, Sağlık, Eğitim, Çevre, Güvenlik ve Sosyal Yaşam endeks değerlerinden oluşmaktadır. İndeks değerlerinin her biri 0 ila 1 değerleri arasında olup, 1 en yüksek değeri ifade etmektedir.

3. Ampirik Bulgular

Tablo 3, 1 nolu denklemin en küçük kareler (EKK) yöntemi kullanılarak yapılan yatay kesit regresyon sonuçlarını göstermektedir. TÜİK, illeri temsil edebilecek panel veri seti yayınlamadığından dolayı yatay veri seti ile çalışılmak zorunda kalmıştır. Bundan dolayı ekonometrik sonuçlar belli bir yıl için geçerli durumu anlatacaktır. Çalışmamızda tüm iller dahil edildiği için gözlem sayısı 81’dir. Modelin açıklayıcılığını gösteren R^2 , Tablo 3’de yer alan 1. modelde %10, 5. modelde ise %45 değerine ulaşmaktadır. Bir başka deyişle bağımsız değişkenler yaşam memnuniyetindeki değişmelerin %45’ini açıklayabilmektedir. Tüm modelin istatistiki olarak anlamlı olup olmadığı F istatistiği ile ölçülmektedir. 5 modelde de modelin bir bütün olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Yatay-kesit kullanılan ekonometrik çalışmalarda karşılaşılabilen ve EKK yönteminin varsayımlarını ihlal eden değişen varyans sorununu test etmek için Breusch-Pagan testi uygulanmıştır². Test sonuçlarına göre “sabit varyans” boş hipotezi reddedilememektedir, dolayısıyla modelimizde değişen varyans sorunu yoktur. İlk 3 ekonometrik modellerde bölgesel kukla değişkenler (sabit etkiler) modele dahil değil iken, bölgesel farkların yaşam memnuniyeti üzerindeki etkilerini de göz önünde bulundurabilmek için 4 ve 5 nolu modellere dahil edilmişlerdir. İllerin bölgelere ayrılmasında TÜİK İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS- 1. Düzey) kullanılmıştır.

Tablo 3: Ekonometrik Sonuçlar

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)
<i>Bağımsız Değişkenler</i>	<i>Bağımlı Değişken: Yaşam Memnuniyeti</i>				
<i>Politik</i>	0.142*** (0.046)		0.083** (0.041)	0.061 (0.043)	0.061 (0.044)
<i>Konut</i>		0.713*** (0.260)	0.561** (0.274)	1.092*** (0.330)	1.082*** (0.357)
<i>Çalışma Hayatı</i>		0.085 (0.207)	-0.062 (0.217)	-0.207 (0.296)	-0.202 (0.305)
<i>Gelir ve Servet</i>		-0.400 (0.265)	-0.081 (0.329)	-0.500 (0.352)	-0.436 (0.909)
<i>Gelir ve Servet²</i>					-0.0789 (1.035)
<i>Sağlık</i>		0.000 (0.304)	-0.086 (0.306)	-0.302 (0.342)	-0.301 (0.345)
<i>Eğitim</i>		-0.668** (0.284)	-0.673** (0.281)	-0.713** (0.290)	-0.716** (0.296)

² Değişen varyans sorununa dikkat çeken ve makalenin gelişmesine yardımcı olan hakeme teşekkür ederim.

Çevre		-0.577**	-0.592**	-0.574**	-0.574**
		(0.258)	(0.259)	(0.272)	(0.274)
Güvenlik		0.752***	0.698***	0.814***	0.814***
		(0.220)	(0.219)	(0.238)	(0.240)
Sosyal Yaşam		0.733***	0.825***	0.642**	0.642**
		(0.250)	(0.252)	(0.283)	(0.286)
Sabit	0.458***	0.090	0.162	0.166	0.161
	(0.036)	(0.160)	(0.160)	(0.238)	(0.248)
Bölgesel Sabit Etkiler	Yok	Yok	Yok	Var	Var
Gözlem Sayısı	81	81	81	81	81
Uyarlanmış R ²	0.107	0.36	0.39	0.45	0.44
F İstatistiği (olasılık)	9.14 (0.003)	6.64 (0.000)	6.64 (0.000)	4.33 (0.000)	4.04 (0.000)
Breusch-Pagan (olasılık)	chi2(1)= 1.83 (0,17)	chi2(1)= 0.21 (0,64)	chi2(1)= 0.04 (0,83)	chi2(1)= 0.04 (0,63)	chi2(1)= 0.21 (0,64)

Açıklama: Parantez içindeki rakamlar standart hata değerlerini göstermektedir. *** 0.01, ** 0.05, *0,1 istatistiki anlamlılık düzeylerini temsil etmektedir.

1 nolu model sadece politik değişkenin yaşam memnuniyetini etkileyip etkilemediğini test etmek için kurulan ekonometrik model sonuçlarını göstermektedir. Bu sonuçlara göre iktidardaki partinin yönetimde olduğu il belediyelerinde yaşayanlar diğer illere göre 0.14 birim daha mutludurlar. Modele diğer değişkenlerin de dahil edildiği 3 nolu modelde bu pozitif etki istatistiki anlamlılık derecesi düşmesine rağmen halen devam etmektedir. Bölgesel kukla değişkenlerin modele dahil edilmesiyle bu etki ortadan kalkmıştır.

2 nolu model politik değişken olmadan illerde yaşam memnuniyetini hangi değişkenlerin belirlediğini göstermektedir. Buna göre konut, güvenlik ve sosyal yaşam illerde yaşam memnuniyetini en fazla olumlu yönde etkileyen değişkenlerdir. Bireylerin temel ihtiyaçlarından biri de barınma ihtiyacıdır. Barınma, yiyecek ve kısıtlı sağlık hizmeti temel ihtiyaçlar olarak kabul edilmektedir (Blakemore and Warwick-Booth 2013). Güvenlik değişkeni de yaşam memnuniyetini olumlu yönde etkilemektedir. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde fizyolojik ihtiyaçlardan sonra güvenlik ihtiyacı gelmektedir (Maslow 1943). İllerde yaşam memnuniyetinin temel belirleyicilerinin konut ve güvenlik olması bu teoriyi de desteklemektedir. Bireylerin yaşadığı illerde kendilerini güvenli hissetmeleri, kamu asayiş hizmetlerinden memnuniyetleri, yaşam memnuniyetlerini artırmaktadır. Dünya Değerler Anketi (World Values Survey) Türkiye 2011 yılına ait bireylerden elde edilen veriler ile yapılmış ve vatandaşların güven algılarının yaşam doyumuna etki ettiğini ifade eden çalışma bu sonucu desteklemektedir (Kula and Çakar 2015). Sosyal yaşamın canlı ve hareketli olduğu, sosyal ilişkilerin yoğun olduğu illerde yaşam memnuniyeti daha yüksektir. Ekonometrik sonuçlara göre çevre, yaşam memnuniyetini olumsuz yönde etkilemektedir. Teorik beklentilerin tersine bir sonuç bulunmuştur. Gelir ve servet değişkeni tüm modellerde istatistiki olarak anlamsızdır. Mutluluk ekonomisi literatüründe gelirin mutluluğu artırıp artırmadığı ile ilgili sayısız çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalardan bazılarında gelirin mutluluğu artırmadığı da belirtilmektedir (Easterlin 1974; Easterlin 1995).

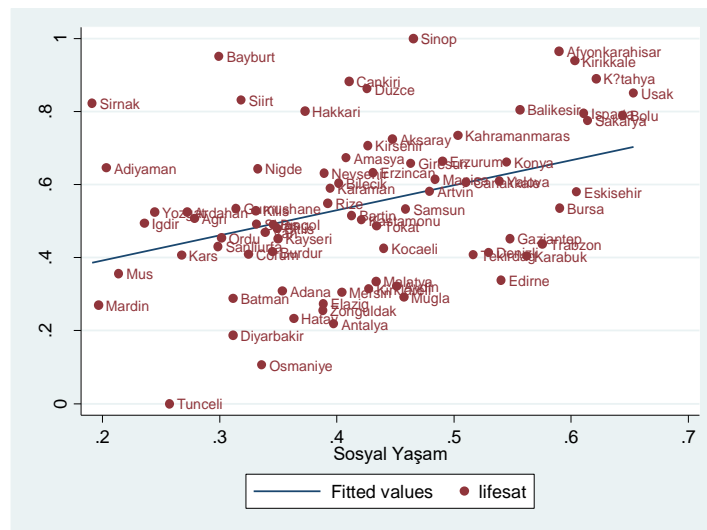
3 nolu modelde tüm değişkenler modele dâhil edilmiştir. Burada da politik değişken, konut, güvenlik ve sosyal yaşam değişkenlerinin katsayılarının pozitif ve istatistiki olarak anlamlı olduğu görülmektedir. Çevre değişkeninin katsayısı negatiftir ve istatistiki olarak anlamlıdır. 4 ve 5 nolu modellere bölgesel kukla değişkeni eklenmiştir. Bunun yapılmasının nedeni, yaşam memnuniyetine etki eden ancak gözlemlenemeyen bölgesel etkilerin varlığıdır. Ayrıca gelir ve servet değişkeninin karesi de son modele dâhil edilmiştir. Bu durumda 5 nolu model, çalışmamızın yorumlanmasına temel teşkil eden ekonometrik tahmin sonuçlarını göstermektedir. Bölgesel kukla değişkenlerin modele dâhil edilmesiyle düzeltilmiş R² değerleri artmıştır. Bu, yaşam memnuniyetinin belirleyicileri arasında gözlemlenemeyen bölgesel bazı özellikler olduğunu ifade etmektedir. Örneğin, kültürel, dini, geleneksel değer ile coğrafi durumlar buna örnek olarak verilebilir. 5. nolu model, yaşam memnuniyetinin yaklaşık

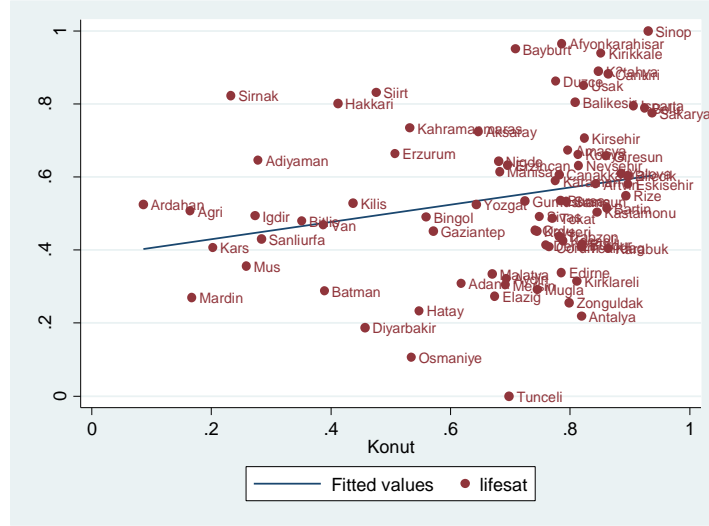
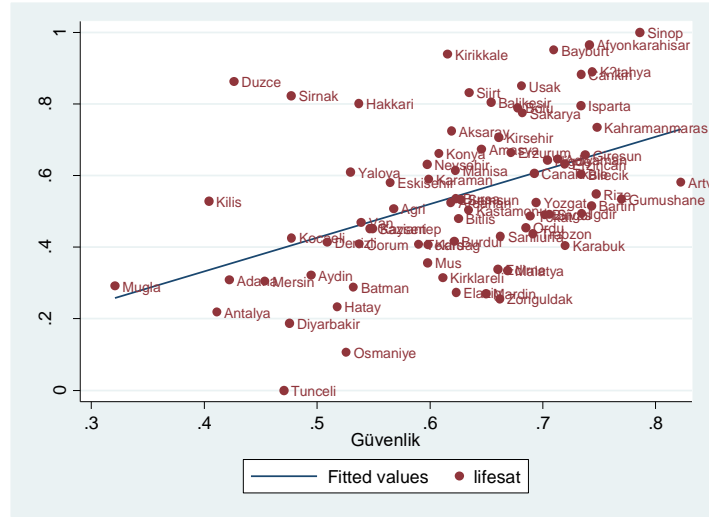
%44'ünün modelimiz tarafından açıklanabildiğini belirtmektedir. Konut değişkeninin katsayısının büyüklüğü ve anlamlılık derecesi artmıştır. Konut sahipliği veya barınma ihtiyacının giderilmesi illerde yaşam memnuniyetinin önemli bir açıklayıcısıdır. Çalışma hayatının katsayısı, tüm modellerde istatistiki olarak anlamsızdır. Dolayısıyla illerde yaşam memnuniyetine etki etmediği çalışmamızda görülmektedir. Mutluluk ekonomisi literatüründe yıllardır tartışılmakta olan gelir veya servet ile mutluluk arasındaki ilişkinin tespit edilebilmesi için gelir ve servet endeksi değişkeni ve karesi modele eklenmiştir. Gelir ve servet değişkeni istatistiki olarak anlamlı değildir. Gelir ve servet yaşam memnuniyetinin bir açıklayıcısı değildir. Sağlık değişkeninin yaşam memnuniyetini etkilemediği, çevre değişkeni ile yaşam memnuniyeti arasında olumsuz bir ilişki olduğu görülmüştür. Eğitim değişkeni %5 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır ve işareti negatiftir. Bunun anlamı eğitim seviyesinin yüksek olduğu illerde yaşam memnuniyetinin derecesinin düşük olduğudur. Eğitim seviyesi yüksek kişilerin daha stresli işlerde çalıştıkları günümüz modern çağında sıkça görülen bir durumdur. Eğitim seviyesi yüksek kişiler genellikle şehirlerde yaşamaktadırlar ve özellikle nüfusu yüksek şehirlerde yaşamın daha stresli olduğu ifade edilmektedir. Eğitim değişkeninin yaşam memnuniyetini olumsuz etkilemesinin nedeni bu olabilir. Yaşam memnuniyetinin en önemli diğer belirleyicileri sırasıyla güvenlik ve sosyal yaşamdır. Her iki değişkenin katsayısı da pozitif ve güvenlik değişkeni %1, sosyal yaşam değişkeni %5 düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Tablo 3'de yer alan tüm modellerde her iki değişkenin anlamlı olduğu görülmektedir. Bireylerin mutlulukları öncelikle güven içerisinde yaşamalarına bağlıdır. İnsan ayrıca doğuştan sosyal bir varlıktır. Önemli fizyolojik ihtiyaçlar arasında insanların birbirleriyle iletişimi sayılabilir. Sosyalleşmenin, sosyal olarak daha aktif olan kişilerin stres ile daha iyi mücadele edebildikleri, hayat endişelerinin azaldığı ve dolayısıyla yaşam memnuniyetlerinin arttığı belirlenmiştir (Cohen, Sherrod, and Clark 1986).

Şekil 1, 2 ve 3'de yaşam memnuniyeti değişkeni ile sırasıyla sosyal yaşam, konut ve güvenlik değişkenlerinin arasındaki doğrusal ilişkiler gösterilmektedir. Regresyon sonuçlarında bulunan ilişki şekillerle de desteklenmiştir. Şekillerde dikey ekseninde yaşam memnuniyeti değişkeni yer alırken yatay ekseninde ilgili bağımsız değişken yer almaktadır. Şekillerde doğrusal çizgi uyumlu değerleri (fitted values) temsil etmektedir.

Şekil 1'de yaşam memnuniyeti endeksi ile sosyal yaşam endeksi arasındaki doğrusal pozitif ilişki gösterilmektedir. Sosyal yaşamın yüksek olduğu illerin aynı zamanda yaşam memnuniyetinin yüksek olduğu iller olduğu görülmektedir. Şekil 2 ve 3'de de sırasıyla konutun ve güvenlik endeksinin yüksek olduğu illerde yaşam memnuniyetinin yüksek olduğu açıkça görülmektedir.

Şekil 1: Yaşam Memnuniyeti ve Sosyal Yaşam

Şekil 2: Yaşam Memnuniyeti ve Konut**Şekil 3: Yaşam Memnuniyeti ve Güvenlik**

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu çalışmada 81 ilin verileri kullanılarak yaşam memnuniyetinin belirleyicilerinin neler olduğu araştırılmıştır. Çalışmada kullanılan veriler TÜİK'ten alınmış olup, 2015 yılı illerde yaşam memnuniyeti endeks değerleri kullanılmıştır. Politik değişkenin işareti pozitifdir, merkezi hükümet ile aynı partiden belediyeye sahip iller diğer illere göre daha mutludurlar. Merkezi hükümetten daha fazla kamusal mal ve hizmet almış olma ihtimalleri sonucu yaşam memnuniyetlerinin yüksek olduğu söylenebilir. Bölgesel kukla değişkenlerin modele dâhil edilmesiyle bu etki ortadan kalkmıştır.

Kamu yönetimlerini ilgilendiren ve devletin kamu harcamalarının boyutunu etkileyen ve yaşam memnuniyetini etkileyen değişkenlerden en önemlisinin konut olduğu bulunmuştur. Daha sonra katsayı büyüklüğüne göre sırasıyla, güvenlik ve sosyal yaşam gelmektedir. Gelir ve servet değişkeninin yaşam memnuniyetini etkilemediği görülmüştür. Elde edilen sonuçlara bakıldığında, politika yapıcılar ve yerel yönetimler illerdeki konut sorununu çözmeleri, daha kaliteli konutlar yapmaları, güvenlik sorununu ortadan kaldırmaları ve sosyal yaşam kalitesini artırıcı tedbirler almaları halinde bireylerin hayat kalitesi artabilir. Yaşamdan memnuniyeti artan bireyler, daha mutlu olacaklardır. Huzurun olduğu yerde güvenlik ve asayiş problemlerinin de azalacaktır. Yapılan çalışmalarda gelirin ve servetin yaşam memnuniyetini sanıldığı kadar çok etkilemediği, özellikle toplumsal yaşam ile alakalı değişkenlerin bireylerin mutluluğunu etkilediği ifade edilmektedir. Hayattan tatmin olan bireyler, çalışma hayatlarında

da başarılı ve verimli olacaklardır. Böylelikle ekonomik büyüme ve kalkınmaya daha fazla katkı sağlayacaklardır.

KAYNAKÇA

- Alvarez-Diaz, A., Gonzalez, L., & Radcliff, B. (2010). "The politics of happiness: On the political determinants of quality of life in the American States". *The Journal of Politics*, 72(3), 894-905.
- Andrews, F. M., & Rick, C. (1976). "The validity of measures of self-reported well-being". *Social Indicators Research*, 3(1), 1-19.
- Beşel, Furkan. (2015). "2013 yılı yaşam memnuniyeti araştırması sonuçlarının il bazlı ekonomik, sosyal ve siyasi analizi." *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 5 (2), 227-236.
- Blakemore, K., & Warwick-Booth L. (2013). "*Social policy: an introduction*", McGraw-Hill Education (UK).
- Bonini, Astra N. (2008). "Cross-national variation in individual life satisfaction: Effects of national wealth, human development, and environmental conditions." *Social Indicators Research* 87 (2), 223-236.
- Bracco, E., Lockwood B., Porcelli F., & Redoano M. (2015). "Intergovernmental grants as signals and the alignment effect: Theory and evidence." *Journal Of Public Economics* 123:78-91.
- Campbell, Angus. (1981). "The Sense of well-being in America: Recent patterns and trends."
- Caner, A. (2016). "Happiness and life satisfaction in Turkey in recent years." *Social Indicators Research*, 127(1), 361-399.
- Clark, A. E., & Oswald A.J. (1998). "Comparison-concave utility and following behaviour in social and economic settings." *Journal Of Public Economics* 70 (1):133-155.
- Cohen, S., Sherrod D. R., & Clark M. S. (1986). "Social skills and the stress-protective role of social support." *Journal Of Personality And Social Psychology* 50 (5):963.
- Diener, E., & Seligman M. (2004). "Beyond money: Toward an economy of well-being." *Psychological Science in The Public Interest* 5 (1):1-31.
- Diener, Ed, Eunkook Suh, and Shigehiro Oishi, (1997), "Recent findings on subjective well-being." *Indian journal of clinical psychology* 24: 25-41.
- Diener, Edward, and Shigehiro Oishi (2000), "Money and happiness: Income and subjective well-being across nations." *Culture and subjective well-being*: 185-218.
- Easterlin, R. A. (1974). "Does economic growth improve the human lot? Some empirical evidence." *In Nations And Households in Economic Growth*, 89-125
- Easterlin, R. A. (1995). "Will raising the incomes of all increase the happiness of all?" *Journal Of Economic Behavior & Organization*, 27(1), 35-47.
- Emmons, R. A., & Diener E. (1985). "Factors predicting satisfaction judgments: A comparative examination." *Social Indicators Research* 16 (2):157-167.
- Eren, K. A., & Aşıcı, A. A. (2017). "The determinants of happiness in Turkey: Evidence from city-level data." *Journal Of Happiness Studies*, 18(3), 647-669.
- Gerdtham, U., & Johannesson M. (2001). "The relationship between happiness, health, and socio-economic factors: Results based on Swedish microdata." *The Journal Of Socio-Economics* 30 (6):553-557.
- Gitmez, A. S., & Morcöl G. (1994). "Socio-Economic status and life satisfaction in Turkey." *Social Indicators Research* 31 (1):77-98.
- Grossman, P. J. (1994). "A political theory of intergovernmental grants." *Public Choice* 78 (3-4):295-303.
- Kalmijn, Wim, and Ruut Veenhoven (2005), "Measuring inequality of happiness in nations: In search for proper statistics." *Journal of Happiness Studies* 6.4 : 357-396.
- Diener, Ed. (2000), "Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index." *American psychologist* 55.1: 34.
- Kula, S., & Çakar B. (2015). "Maslow ihtiyaçlar hiyerarşisi bağlamında toplumda bireylerin güvenlik algısı ve yaşam doyumu arasındaki ilişki." *Bartın Üniversitesi İİ BF Dergisi* 6 (12).

- Maslow, A. H. (1943). “A theory of human motivation.” *Psychological Review* 50 (4):370.
- Oswald, A. J. (1997). “Happiness and economic performance.” *The Economic Journal* 107 (445):1815-1831.
- Radcliff, B. (2001). “Politics, markets, and life satisfaction: The political economy of human happiness.” *American Political Science Review*, 95(4), 939-952.
- Selim, S. (2008). “Life satisfaction and happiness in Turkey.” *Social Indicators Research* 88 (3):531-562.
- Servet, O. (2017). “Mutluluğun Türkiye’deki belirleyenlerinin zaman içinde değişimi.” *Akdeniz Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 17 (35):16-42.
- Sole-Olle, A., & Sorribas-Navarro P. (2008). “The Effects of partisan alignment on the allocation of intergovernmental transfers. Differences-in-differences estimates for Spain.” *Journal of Public Economics* 92 (12):2302-2319.
- Şimşir, N. C. (2013). “Türkiye’de mutluluk ekonomisinin belirleyicilerinin ekonometrik analizi.” *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar* 50 (579):7-22.
- Tomes, N. (1986). “Income distribution, happiness and satisfaction: A direct test of the interdependent preferences model.” *Journal Of Economic Psychology* 7 (4):425-446.
- Tsou, M., & Liu J. (2001). “Happiness and domain satisfaction in Taiwan.” *Journal Of Happiness Studies* 2 (3):269-288.
- Van de Stadt, H., Kapteyn, A., & Van de Geer, S. (1985). “The relativity of utility: Evidence from panel data.” *The review of Economics and Statistics*, 179-187.
- Veenhoven, R., & Kalmijn W. (2005). “Inequality-adjusted happiness in nations egalitarianism and utilitarianism married in a new index of societal performance.” *Journal of Happiness Studies* 6.4: 421-455.
- Veenhoven, R. (1996a). “Developments in satisfaction-research.” *Social Indicators Research* 37.1: 1-46.
- Veenhoven, R. (2007). “*Subjective measures of well-being. Human well-being.*” Palgrave Macmillan, London,. 214-239.
- Wilson, W. R. (1967). “Correlates of avowed happiness.” *Psychological Bulletin* 67 (4):294.